

**TANJA
STUPAR
TRIFUNOVIĆ**

**DUŽ OŠTROG
NOŽA
LETI PTICA**

■ Laguna ■

Copyright © 2024, Tanja Stupar Trifunović
Copyright © ovog izdanja 2024, LAGUNA

BIBLIOTEKA BEZ PREVODA

Knjiga 26

Ocu, koji je otišao s onu stranu

Prolog

Borovi, drača, smreka, korov i bodljikavi, nemilosrdni sjekavci osvojili su sve u najezdi. I mravi, debeli mravi velikih crvenih glava kojih nikad prije nije bilo toliko. I ljute ose su čekale pod svakom strehom. Život je zujio i vrpeljio se. Drugaćiji, ali ipak život. Priroda je bila gladna, jela je čitava prostranstva. Mazila se sa zidovima i krovovima nježno ih drobeći mahovinom, divljala je šibljem po dvorištima. Orgijala je po selu. Rasipala se po zaraslim njivama i po kršu sipajući svud svoje žbunje i raslinje neštedimice.

Na ulazu u selo stajale su dvije identične drvene, zelene table. Na prvoj je velikim, bijelim slovima pisalo PODRUČJE OD POSEBNE DRŽAVNE SKRBI, na drugoj nekoliko metara niže – LOVIŠTE. Još niže dolje, u dubini koja odavde izgleda kao da gledamo kroz grlo u progutani svijet naše su kuće, ili ono što je od njih ostalo. One izgledaju kao da se stide, kao djevojčice kada

u igri poderu haljine, kao ljudi koji polome zub pa se smješkuju da prikriju tu izdajničku rupu, kao nespretni čovjek pun modrica od padanja. Takve su sada naše posrnule kuće koje priroda obmotava u zelene šalove dajući im umirujući izgled. I bez nas je sve u redu i sve raste. I bez nas ih neko nastanjuje, neko ko šušti i živi bez riječi. Kroz kuće plešu vjetar i granje. One još ne znaju hoćemo li se mi vratiti. One su umorne i nesvjesno se predaju prirodnim nagonima i strasti zelenila. Skoro zaraslom cestom kao da hoda svečana i pomalo sveta pustoš – oslobođena ljudi ali puna svega drugog. I svud lete ptice, nervozne i brze kao da stalno nešto iščekuju, kao da ovaj divlji raj u svakom trenu može postati prijetnja puna njihovog uznemirenog glasanja.

Prisjećanja su rasuta kao krhotine stakla, oštri svjetlucavi šiljak može lako probiti tanak đon ljetnje obuće. U starim zidinama ima zmija kao da tu godinama leže i čekaju da nekom daruju svoj otrov. U selu sve može posjeći, ubosti, ugristi. Moraš paziti gdje staješ. Možeš stati na sve ono što je zaboravljeno. Seoska prašina se teško spira sa stvari, odjeće, ljudi, ona se uvlači u nos, u grlo i u pamćenje. Sjećanje s vremenom postaje nesigurno, razučeno i hvata se za sitnice, za iščupana okna prozora, za zapaljeno lice kuće, za ugarak drveta, za vodu što šišti kroz napuknutu ploču kuće i slijeva se u krevet. Nad selom se brzo i lako navuku gusti, crni oblaci i razderu munjama mir ljetnjeg dana. Postoji taj trenutak pred nevrijeme kada priroda ječi, kao da nekim

zvukom iz utrobe protrese kamenje i grane i šuplja prsa među stijenama. Sve se skupi u taj zvuk i prospe po zemlji. Potisnuti događaji su bili neprijatni i neželjeni kao kiša koja pada danima, sada kada nikom ne treba, kada ničija ljetina nije žedna, ona se inati i lije kroz šuplje zidove. Odasvud se slijeva voda. Na prozoru je cerada. Zapaljeni zidovi se crne. Nema struje, nema vode. Kuća se još nije pripitomila i privikla na gostoprimstvo. Tuđi smo i mi njoj i ona nama. Kao da nismo u kući nego u stomaku okupani plodovom vodom svijeta i sve tek treba da se rodi i da se zapita da li se ovako skupa s čovjekom rodilo i prvo sjeme okrutnosti.

Previše je tiho i vrijeme prolazi sporo, noću po selu hodaju aveti i vile, možeš naići na nešto na što ne treba, nešto od drugih svjetova, i onda poslije hodaš tuđ, odsutan i začaran, to može da ti se desi ako nisi oprezan. Hodati kroz selo je kao hodati unazad u vremenu, neprestano se otvaraju rupe prošlog u koje je lako upasti.

A ptice, ptice, kud će te ptice? Kud će ti mrtvi kosovi pobijeni u igri, polomljenih vratova od teške kamene ploče koja im se srušila na glavu zbog njihove gladi, zbog tri, četiri zlatna zrna kukuruza?

Vojska je hodala oko sela.

„Jeste li vidjeli vojsku?“, pitao je policajac koji je zastavio auto.

„Nismo“, rekao je otac.

Brat i ja smo ćutali i gledali kroz prozor auta, činilo nam se ako nas pogleda u oči ili ako pogledamo jedno drugo, u očima će nam biti vojska koja se sporo kreće uz uzbrdicu u blizini sela i jutrošnja krivica.

Ispod ploče je ležalo maleno, crno tijelo kosa s nandžastim kljunom. Najprije smo bili sretni što smo ga ulovili, ubrzo su nam radost sustigle zle slutnje i kajanje.

Izgledao je kao pramen odsječene očeve kose kada ga je majka juče šišala. Mrko i beskorisno. Odbačeno. Bio je mrtav i ništa se nije moglo popraviti. Mi smo ga namamili u smrtnu zamku. On je ostao pod pločom, a nama se činilo da smo nešto mračno i teško ponijeli sa sobom i sada se nezaustavljivo širi selom i progoni nas dok drugi to još ne primjećuju. Kod kuće još uvijek vlada svečana razdraganost. Svima su ruke obuzete radom. Baba, djed i nekoliko mještana kreću se po dvorištu kao da plešu, jasno je da njihovi pokreti imaju svoju odrađenu naučenu koreografiju. Glasovi su im zvonki i veseli dok se ritmično pomjeraju oko velikog i bijelog tijela koje ispunjava centralni prostor. Njuška svinje dodiruje zemlju i uši joj tužno vise. Djed joj je zatvorio oči da se ne uplašimo od njih, ona izgleda kao da se smiješi i sjeća nečeg lijepog dok sve njeno vade iz nje i pakuju u providne kese. Djed je precizno zarezao jedno pa drugo svinjsko uho, iskružio nožem oko njih i ubacio ih u vrećicu za zamrzavanje. Ničeg nije bilo viška, ni pokreta ni krvi. Naši budući obroci leže raskomadani oko nas. U velikoj šerpi topi se mast i taj sladak i ljepljiv miris svu me obmotava i čini mi se ako sada ne odletim iz ovog prizora da ću se udaviti u njemu. U mom sjećanju počinjem da letim i odjednom nisam više tu. Ležim u svojoj sobi s glavom zagnjurenom u jastuk da ne čujem vrištanje svinje, da ne osjetim težinu mirisa topljene masti, da ne vidim blijedu kožu ošurene životinje i, najgore od svega, njeno lice koje se smije sopstvenoj smrti.

„Nećemo ostati gladni ako počne rat“, govorila je baba. „Najgora je glad. I vojska. Dođu i sve odnesu. I vaške.“

Najprije je došla vojska, a vaške su došle poslije. Majka ih je kao kobac lovila po našim glavama kada bi se razmilile po suncu. S nekakvom ludom strasti zarivala je svoje nokte u njih i naše tjeme i bjesomučno nas češljala. To je bila njena bitka. Po bijelom papiru ležala su mrtva tijela vaški.

Jabuka je stajala napola presječena na stolu. Mi smo gledali u nju i čekali da se majka vrati, da je oguli, isiječe i iz nje povadi otrovne košpice. Majka je spremala ocu veš za kupanje i šišala ga je u kupatilu s onim istim škarama s kojima je skraćivala hlače koje su nam bile preduge, koje smo nasljeđivali jedni od drugih, i prala mu je leđa. Kasnije kada sam odrasla zamišljala sam, da bi mi se to sve činilo nježnijim i ljepšim u sjećanju, da su se oni tamo krili od nas, svoje djece, da su tako krali vrijeme i voljeli se mimo naših uznemirenih očiju i glasova. U to isto vrijeme baba je sebi spremala veš za umiranje. Govorila je kako opet počinje rat i da joj se više ne živi. Prošlo je otad tačno trideset godina. Oca odavno nema, a baba je još živa. Sjedi ispred kuće i priča: „Bilo nas je sedmero. Dvoje je još maleno umrlo. Petero nas je ostalo i majka. Otac mi je umro mlad od neke groznice, rekao mi je 'idi, Anđo, donesi mi vode iz one škrape u Dubokoj draži'. I ja sam otišla trčeći niz put, kroz golet i šiblje, nisam gledala gdje stajem i donijela

sam mu vode i on je popio i umro. Smirio se. Mater je ostala sama s nama. Napatila se. Pomriješe kasnije i ona i Milovan i Petar i Draginja i Rada. Samo sam ja još ostala.“ Ona bi po cijeli dan razvlačila svoje sjećanje s jednakom vještinom kao nekad tijesto za pitu po stolu i dobacila bi ga svakom sagovorniku bez oklijevanja i bez potrebe za njegovim učešćem u razgovoru. Bilo je lako biti upleten. Mi smo još zarobljeni djetinjstvom i još ne slutimo progresiju njene pripovjedačke vještine koja će doći poslije i da ćemo biti uvučeni u gustu i strašnu magmu njenih sjećanja iz koje će iskakati ratovi, smrti, glad, neka luda nada u bolju budućnost koja je već prošla, radničke zadruge, beskrajni redovi kukuruza, oficir kojem je bilo žao da tako mlada kopa po cijeli dan pa ju je prebacio da slaže staklene oči. Sлагala ih je po bojama u malene kutije i svaki put kad bi pričala ovu priču naglasila bi „sve dva po dva oka“. Mnogo je ljudi u onom ratu ostalo bez očiju, govorila je baba i njene oči bi se tada izmjestile na neko drugo mjesto i prebirale po sjećanju kao njeni prsti nekad po staklenim očima.

Majka je izvadila košpice iz ploda. Ona je, za razliku od babe koja je u sve unosila grozničavost, sve obavljala pedantno, smireno i pomalo odsutno. Rasjekla je polovine jabuke na četvrtine i dodala svakom po dvije. Mi smo gledali da li su komadi jednaki, otrovne košpice su ležale odbačene na stolu između nas. Ona nam je rekla to o njima, da su otrovne i da ih ne smijemo jesti. A ni o babi nije imala bolje mišljenje. Svaka je suvereno vladala

svojim dijelom kuće i mi smo ulazeći u teritorij jedne ili druge znali kako da se prilagodimo njihovim očima i pogledima koji su padali po nama i istraživali na koga ličimo, jesmo li više povukli na očevu ili majčinu stranu i u skladu s njihovim interpretacijama bile su nam odaslane količine ljubavi. Brat je više povukao na majčinu porodicu, ja sam ličila na očevu. Majka je stavila ruku na njegovu meku kosu, baba je sijevnula očima u mom pravcu i moje oči su sijevale. Bila je zadovoljna. Ja sam bila njen projekat. Porodični ratovi traju duže od ovog što upravo počinje i zbog kojeg smo završili kod babe i djeda na selu, na babinoj teritoriji.

Raniji život je iščezao i ustupio je mjesto nekom drugom životu koji se od onog prvobitnog razlikovao kao gorki i slatki badem jedan od drugog. Kroz rešetke na dječjem krevetu gledala sam u sobu i još dalje. Kroz prozor terase vidjelo se more, ljeskalo se u daljini, za sunčanih i vedrih dana činilo se bližim i pozivalo je, a potom bi nestajalo u sivom, u oblacima, u čudnim izmaglicama. Poigravalo se sa mnom pa bih pomislila da ga nema i da ga nikad nije ni bilo tu, nego sam ga ja izmislila. Tu u mutnom i nesigurnom između mašte i privida počinju sjećanja. Otac maše rukama ispod vode, nešto nam govori, njegove ruke su podmornica što juri ka dnu, zaranjamo u dubinu, kada izronimo gore su galebovi, mi smo lovci kao i oni, mi kružimo oko plijena. U velikim očevim šakama su crne školjke. Pod vodom su zvukovi iskrivljeni, pod vodom je svijet škriputav.

Ponekad sanjam kako nam otac nešto priča otud, a ja ga ništa ne razumijem jer voda sve mijenja.

Rodila sam se u zrelo ljeto kad se sve bere, bogovi sigurno imaju puno darova za mene, ali greške, one nastaju već u hodu, moji kukovi su malo iščašeni i ja sam, ispostaviće se kasnije, takođe malo iščašena. Imam čudne oči s previše sjaja i povjerenja u život. Baba to tumači kao odraz naivnosti. Roditelji se ne petljaju previše u moje vaspitanje. Baba je uvijek tu. Ponekad se zbunim koja me je od te dvije žene rodila, ta mlada i lijepa s pametnim i tužnim očima ili ova starija žena, energična, s debeljuškastim rukama. Ne ličim na moje roditelje nego na tu čudnu ženu, neobičnih crta lica i sa sijevajućim zelenim očima, na ženu koja upravlja kuhinjom, kućom, ocem, majkom, djedom, svemirom. Ipak imam sreće jer me ona voli i u povjerenju mi govori: „To je moja Vanja, zato što ti imaš karakter, zato tebe baba najviše voli.“ To što me je uzdizalo i lomilo, taj nemir i grozničavost koje je i sama nosila zatočene u tijelu, ona je zvala karakterom. Mene su plašili i njena ljubav i moj karakter, i majku i oca i djeda i sve koji me sretnu, osim moju babu. To je karakter po njenoj mjeri, upaljen kao žeravica, spreman da se za sitnicu posvađa, prgav i pogan. Njegova budućnost je tu počela. Ona me je čeličila čas nježno, čas okrutno, kao i život.

Brat se rodio tri godine kasnije. Da li sjećanje počinje s njim i njegovim malim rukama koje uporno upire u vazduh kao da po cijeli dan dohvaća nešto nevidljivo

ili sam ove slike stvorila na osnovu fotografija gdje na svakoj tako drži ruke. Nasmijan je i vedar, a ja sam ljuta i ljubomorna, ovo sjećanje mi je, znam, poturila majka jer je stalno prepričavala kako sam bila ljubomorna na brata. Sivo, betonirano dvorište se čini beskrajnim kao i naše rane po nogama dok trčimo i padamo po njemu. I kasnije, dok vozimo biciklo brojeći precizno krugove jedno drugom da ih bude jednako. Kada padnemo, odmah ustajemo i sa suzama u očima nastavljamo voziti jer niko ne želi izgubiti svoj krug. Učimo voziti bez točkića i iako sam ja starija i to mi brže uspjeva, brat se očajnički trudi da me sustigne, da ni u čemu ne bude gori od mene jer mu otac govori da pišulje ne mogu biti bolje od muških. I sve su naše igre igre nadmetanja jer oboje su nas opekale te riječi, jer nijedno ne želi biti pišulja. Na fotografijama i u sjećanju mi smo uvijek zajedno kao da smo tako skupa bačeni u život da se u njemu snađemo. Razvili smo svoj jezik i svoje strategije preživljavanja. Odasvud su ka nama stizale prijeteće oči odraslih i zijevala usta aždaje koja nas učas može progutati. Trebalo se svakodnevno boriti jer je svijet oko nas bio zamiješan od nečeg većeg i jačeg od nas i u paru mu se bilo lakše oduprijeti. I sa šibom u rukama jer on ne dolazi da nas mazi nego da bije.

Stajali smo pokraj zida i čekali guštera. Još nije bilo dovoljno smrti u našim životima. Još uvijek smo bili više lovci nego mislioci. Jedan dio nas želio je da gušter pobjegne u rupu, a drugi da tanki, savitljivi štap raspali

po njegovom malom i brzom tijelu. U tom slučaju mi bismo bili pobjednici, doduše i ubice. To je dodavalo još tereta našim zbunjenim djetinjim dušama. Gubitnici su bili neprivaćni, pobjednici su bili okrutni, a mi smo se neprestano kolebali. Štap je jurio prema gušterovom tijelu. Stjerana u ćošak, suoćena sa smrću, mala aždaja je siktala na nas. Bili smo spremni pokazati joj.

Udarci su ka nama stizali preventivno kao vaspitne metode, kao vrsta dresure. Otac je istrajno, godinama pokušavao da dresira pse i djecu. Bio je strog. Imao je šibu i za jedne i druge. Ipak, nije mu išlo; jedan nije htio da ide uz nogu, nije htio sjesti kad otac kaže sjedni, bio je krupan i snažan i volio je da se otkine s lanca, preskoći ogradu i trći bezglavo cestom za svim što prođe. Jednom je tako otrćao i nije se vratio. Drugi je trebao s njim ići u lov na lisice i zećeve i druge divlje životinje, ali on je bio u miru s njima, a rado bi preklao komšijske ovce po selu jureći zubom u njihove meke, bijele vratove. Otac se dogovorio s komšijom da ga upuca iz lovaćke puške jer nije više imalo smisla plaćati seljanima odštete za pobijene ovce. Treća je bila ženka vućjaka, ona je bila dobra i poslušna, slučajno se zadavila zakaćivši se ogrlicom za ogradu. Otac je bio tužan danima. Jedini pas kojeg je uspio vaspitati se objesio. Mi se nismo dali tako lako, iako je otac s batinama htio samo da nas naući nužnom oprezu jer svašta nam se moglo dogoditi; mogao nas je zgaziti automobil, mogao nas je neko saćekati u mraku, mogli smo se i slučajno utopiti u kamenolomu, gdje se

nalilo puno vode poslije kiša. I stvarno, jedan je upao i umalo da se udavi, a mi smo to sve gledali, ali nikad nismo smjeli reći ocu da smo bili tamo. I da smo se i mi vozili na sklepanom splavu iako nas je on unaprijed tukao da takvo što ne bismo uradili. Sve smo dobro krili od njega i čak pomišljali da je bolje da upadnemo u tu mutnu vodu i udavimo se nego da on opet viče i da nas gleda onim strašnim, zažarenim očima i da nas bije, sa onom posebnom šibom za djecu koja je bila nešto duža ali podjednako savitljiva kao ona za pse. Ta pogana zmija se obavijala oko naših tijela, oko nogu i ruku i uz sebe opsesivno vezala naše misli. Bili smo posjednuti njenom moći. Išli smo kroz šiblje iza kuće i brali šibe i štapove koji će kasnije da se utiskuju u naša ili tuđa tijela. Bili smo naučeni da je svijet mjesto udaraca. Treba znati odabrati dobru šibu.

Gušter je odavno bio mrtav. Sada smo već o sebi mislili kao o odraslima. Naši pokreti su postajali sve brži i vješiji, naše oči su bivale sve podozrivije. Otkad smo stigli u selo iz naših tijela je iščilio svaki trag dječje naivnosti i razmaženosti. Seoska djeca su nam se činila snažnom i neustrašivom i mi smo se trudili biti takvima.

Sjedili smo ispod oskudnog hlada koji je nudilo jadrano i iskrivljeno drvo u seoskom dvorištu i pjevušili:

Duž oštrog noža leti ptica

mrdneš li ode prst

zato ti stisak mora biti čvrst

Tu smo pjesmu smišljali danima. Sviđalo nam se da u pjesmi ima nož jer smo se osjećali sigurnije s njim, voljeli smo kako pod njegovim pritiskom klizi kora s drveta, a ponekad i naša koža skupa s njom. Bratu se nije sviđalo što duž noža leti ptica jer to nije imalo nikakve veze s nama i tvrdio je da je nemoguće i glupo, ali meni je dobro zvučalo i bila sam nepopustljiva. On je insistirao da samo drvo i prst ili nečiji vrat mogu biti na nožu i da ga moraš držati jako ako nećeš da si otfikariš prst. Noževi koje smo mi koristili mogli su nam u najgorem slučaju zguliti kožu, ali mi smo voljeli umišljati da nam mogu odsjeći prst ako nismo dovoljno oprezni, a to je bilo vrijeme kada je trebalo biti na oprezu.